

Z tatranského tigra čivava: prečo nám nepomôžu malé zmeny

21.7.2026 - Róbert Chovanculiak | INESS

Na Slovensku v posledných rokoch prebieha diskusia o tom, že sme sa „zasekli v pasci stredných príjmov“, lebo sa „vyčerpal náš model rastu“ a že sa potrebujeme posunúť „od montovne k mozgovni“. Táto debata je dôležitá. Problém je, že jej jazyk nás zvádza k príliš mechanickému pohľadu na prosperitu. Hneď vysvetlím, čo mám na mysli.

Kargo kult

Každý ekonóm vám potvrdí, že prosperita krajiny závisí od investícií. A špeciálne od investícií do inovácií. Zároveň vieme, že Slovensko má dlhodobo podpriemerný podiel výdavkov na výskum a vývoj – nielen oproti priemeru EÚ, ale aj v rámci V4. Z týchto dvoch faktov sa často vyvodí jednoduchý záver: štát musí zvýšiť výdavky na výskum a vývoj.

Lenže takáto logika môže ľahko skončiť budovaním kargo kultu. Kargo kult označuje jav, pri ktorom ľudia napodobňujú vonkajšie znaky úspechu bez toho, aby rozumeli princípom, ktoré ho vytvárajú. Názov pochádza z tichomorských ostrovov, kde miestni obyvatelia po druhej svetovej vojne stavali z bambusu prístavacie dráhy, riadiace veže či napodobeniny vojenského vybavenia v nádeji, že sa vrátia lietadlá plné zásob.

Ekonomická verzia kargo kultu vyzerá podobne. Pozrieme sa na bohaté krajiny, vidíme vysoké výdavky na výskum a vývoj a dospejeme k záveru, že stačí navýšiť verejné peniaze na vedu. Ľahko sa ale potom môže stať, že štátom financované investície do výskumu a vývoja budú len drevenými atrapami. Peniaze skončia v malých schránkových firmách s neznámymi konečnými užívateľmi výhod alebo vo veľkých etablovaných podnikoch, ktoré ich využijú na rekonštrukciu fabriek či nákup nových strojov bez toho, aby vytvorili čokoľvek skutočne inovatívne.

Podiel výdavkov na vedu a výskum síce vzrastie, no k novej ekonomike s vysokou pridanou hodnotou nás to neposunie, podobne ako bambusová riadiaca veža nepriblížila tichomorských domorodcov k plným lietadlám.

Duch doby

Pre istotu zopakujem, že to neznamená, že nepotrebujeme investície a inovácie. Potrebujeme ich zúfalo. Ale musia vyrastať z organickej spolupráce medzi ľuďmi, ktorí idú s kožou na trh (podnikatelia, investori, vedci) a ich nápady prejdú tým najprísnejším trhovým testom vo forme ziskovosti. Úlohou politikov nie je vyberať budúcich víťazov a kreacionisticky plánovať nový model rastu z kancelárie. Ich úlohou je „len“ vytvoriť prostredie, v ktorom sa oplatí hľadať, skúšať a hlavne dlhodobo investovať.

V tomto momente sa zvyčajne spustí politikom reflex a začnú hovoriť o zlepšovaní podnikateľského prostredia, znižovaní byrokracie, prorastových opatreniach, prípadne o nižšom daňovo-odvodovom zaťažení práce alebo nižšej korporátnej dani. To všetko je dôležité. Problém je, že dnes to už nestačí na to, aby sa zo Slovenska znova stal tatranský tiger.

Veľkí investori sa nerozhodujú len podľa sadzieb daní, ceny práce a makroekonomických ukazovateľov. Investície do inovácií sú beh na dlhú trať. Plánovací horizont nie sú mesiace, často ani roky, ale desaťročia. Preto veľké firmy sledujú aj politické a spoločenské riziká. Hodnotia stabilitu

krajiny, predvídateľnosť pravidiel, geopolitické ukotvenie, kvalitu inštitúcií a celkový smer, ktorým sa krajina ubera. Nie všetko toto sa dá presne zmerať v excelovej tabulke, ale všetko sa nakoniec premietne do kalkulácie rizika. A práve tu sa Slovensko za posledné roky výrazne zhoršilo.

Z čiernej diery tiger. A späť

Na prelome tisícročí bolo Slovensko krajinou príležitostí. Krajina, ktorá sa rozhodla vystúpiť z čiernej diery a ukotviť sa na Západe. Priblížiť sa svetu, kde platia všeobecné pravidlá, vláda práva a kde o úspechu nerozhoduje známosť na správnom ministerstve, ale schopnosť obstáť v neosobnom teste trhu.

To sa postupne začalo meniť. Z krajiny, ktorá chcela byť „v jadre EÚ“, sme sa stali krajinou, ktorá sa zmätene obzerá na všetky svetové strany. Krajina, kde najvyšší politickí predstavitelia chodia bozkávať prsteň na východ. Pre potenciálneho investora to nie je politický folklór, ale dôležitá informácia. Informácia, že sa tu koketuje so svetom, kde hrajú dôležitú rolu osobné vzťahy a kontakty, kde nemá hlavné slovo vláda práva ale konkrétni ľudia pri moci a kde nerozhoduje neosobný mechanizmus ale arbitrárne rozhodnutia „našich ľudí“.

Po ruskej invázii na Ukrajinu sa tieto riziká ešte zvýšili. Už nejde len o abstraktnú geopolitickú neistotu v analytickej správe. Je to reálny problém zo železa a pušného prachu hneď za našimi hranicami. K tomu treba pripočítať dramatické zhoršenie dlhodobej udržateľnosti verejných financií – každý podnikateľ a investor dobre vie, že dnešný vysoký dlh znamená zajtrajšie vysoké dane.

Výsledok je, že Slovensko potrebuje ponúknuť investorom vyšší očakávaný výnos, aby kompenzovalo vyššie riziko. Máme vyššiu rizikovú prirážku. Ak má investor na stole Slovensko, Česko, Poľsko alebo Rakúsko, neporovnáva len mzdy, dane a dotácie. Porovnáva aj dôveru, stabilitu a predvídateľnosť. A ak sa mu zdá, že Slovensko je politicky a inštitucionálne rizikovejšie, bude od nás požadovať vyšší výnos. Alebo pôjde inde.

Je možné, že keby sa dnes Volvo rozhodlo o svojej investícii za 1,2 mld. eur na východe Slovenska, tak im kalkulácie vyjdú inak a skončia v Maďarsku alebo Poľsku. A nejde len o zahraničné investície. Rovnaký problém dnes cítia aj domáce inovatívne firmy, ktoré potrebujú zahraničný kapitál na ďalší rast. Príkladom je GymBeam, medzinárodne úspešná firma z východného Slovenska, ktorá presunula svoje sídlo do Viedne. Jej majiteľ ako dôvod uviedol, že Rakúsko je stabilnejšia jurisdikcia, ponúka predvídateľnejšie prostredie a uľahčuje prístup k medzinárodnému kapitálu. Odchod tejto spoločnosti zo Slovenska je zhmotnenie rizikovej prirážky, ktorú máme v očiach investorov.

Čo teraz?

Otázka je, ako tento vývoj otočiť. Ako sa znova dostať na mapu zahraničných ale aj domácich investorov do inovácií? Na to už nemusia stačiť malé parametrické zmeny. Nižšia sadzba dane, menej formulárov alebo ďalší balík prorastových opatrení sú užitočné, ale samy osebe dramaticky nezvyšia imidž a reputáciu krajiny.

Potrebujeme paradigmatickú zmenu fungovania Slovenska, ktorá vyšle dôveryhodný signál. Jednou možnosťou je veľká decentralizačná reforma, ktorá zníži riziko, že malá skupina politikov v Bratislave dokáže zlými rozhodnutiami potopiť celú krajinu. Druhou možnosťou môže byť vytvorenie špeciálnej ekonomickej zóny, ktorá sa zakotví v ústave a prinesie radikálne zlepšenie podnikateľského prostredia napríklad na Gemi.

Len podobnými paradigmatickými zmenami sa môžeme posunúť ďalej. Nie ďalšou stratégiou na papieri, novou radou vlády pre inovácie, ďalšou schémou, v ktorej úradníci vyberajú budúcich víťazov

slovenskej ekonomiky. Slovensko nepotrebuje viac bambusových riadiacich veží. Potrebuje krajinu, v ktorej sa oplatí riskovať, plánovať a hlavne investovať na desaťročia dopredu.

18. 6. 2026, SME

<https://iness.sk/z-tatranskeho-tigra-civava-preco-nam-nepomozu-male-zmeny>